

GH. GUȚU

DICTIONAR
LATIN–ROMÂN

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Sándor Skultéty
Coperta: Ionuț Broșțianu
Tehnoredactor: Doina Elena Podaru
DTP: Emilia Ionașcu
Corector: Angela Ștefănescu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2007, 2024

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Guțu, Gheorghe

Dicționar latin-român / Gheorghe Guțu. – București: Humanitas, 2024

ISBN 978-973-50-8400-4

81

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723/684 194

CUVÂNT ÎNAINTE

Dicționarul latin-român pe care îl publicăm este un dicționar uzual al limbii latine din epoca clasică. El cuprinde, pe lângă aceasta, și materialul lexical al operelor scriitorilor din perioada următoare, cam până pe la jumătatea secolului al II-lea al erei noastre, cu excepția cuvintelor care aparțin unor domenii speciale: medicină, științe ale naturii, agronomie ș.a.

La alcătuirea lui, am urmărit să punem la dispoziția celor interesați un instrument de lucru practic, care să le permită să găsească repede cuvântul necunoscut și să-i stabilească înțelesul cel mai potrivit în context. Ne-am folosit pentru aceasta atât de dicționarele latine mari (Forcellini, Freund, Georges, Quicherat, Gaffiot, Benoist și Goelzer), cât și de dicționare de școală reputeate (Menge, Stowasser, Heinichen, Blase și Reeb, Rigutini, dicționarul prescurtat al lui Gaffiot, cel mic al lui Georges), acestea din urmă mai ales pentru sistematizarea sensurilor și alegerea exemplelor. Firește, n-am neglijat nici dicționarele latinești apărute la noi, folosindu-le ori de câte ori ni s-a părut necesar.

Efortul nostru principal s-a îndreptat spre concentrarea și sistematizarea cât mai logică a sensurilor, în special la verbe — sursă principală a confuziilor în traducere. La aceasta, am fost determinați deopotrivă de convingerea, rezultată din experiență, că prea multe diviziuni în cuprinsul unui articol nu ajută la cuprinderea sensurilor și la înțelegerea raporturilor dintre ele, cât și de limitele fixate dicționarului nostru. De aceea, am redus aceste sensuri la cât socotim că este necesar și ne-am străduit să le organizăm astfel, încât să fie simțite ca un tot coerent. Am însoțit — pe cât ne-a impus necesitatea și ne-a îngăduit spațiul — traducerea unui cuvânt cu exemple ilustrative, care ne permit să stabilim domeniul căruia cuvântul îi aparține, limitele în care se poate folosi, să cunoaștem regimul său și îmbinările frazeologice mai obișnuite. La traducerea exemplelor, deseori

s-au folosit, în scopul îmbogățirii și nuanțării sensurilor de bază, sinonime care nu apar în definiție.

În orânduirea sensurilor, am urmat criteriul etimologic, care este și cel logic, căci numai așa ele se pot ordona și ierarhiza, numai așa se poate vedea rațiunea derivării lor și a raporturilor dintre ele. Nu ne-am abătut de la acest principiu decât atunci când sensul primitiv nu mai apare în latina clasică. Acolo unde nu sensul primitiv e cel mai folosit, deși e trecut sub numărul 1., l-am notat — ca să evităm confuzia — ca rar, însemnând ca frecvent (abreviat: frecv.) sensul de mai mare circulație.

Dicționarul cuprinde lămuriri suficiente privitoare la termenii care se referă la cultura materială sau la instituțiile politice, sociale, religioase, militare etc. romane. Nu lipsesc nici explicațiile privitoare la mitologia greco-romană. La numele proprii, am fost nevoiți să facem o alegere mai severă și să restrângem explicațiile la strictul necesar.

Sub același cuvânt-titlu, trecem și derivatele lor, notând prin bară dublă (//) categoria gramaticală deosebită căreia îi aparțin.

Ca să putem cuprinde cât mai mult în cât mai puțin spațiu, pe lângă abrevierile obișnuite, am folosit și altele, uzitate în multe lucrări lexicografice, mai ales în dicționarele de școală sau în vocabularele manualelor școlare, și anume:

*a) Adăugând după un verb cifra romană (I) sau (IV), arătăm că verbul este de conjugarea I sau a IV-a și că formele lui de bază sunt cu totul regulate. De exemplu: **canto** (I) înseamnă că verbul este de conjugarea I și că formele lui de bază sunt: **canto**, cantare, cantavi, cantatum; **audio** (IV) înseamnă că verbul este de conjugarea a IV-a și că formele lui de bază sunt: **audio**, audire, audivi (audii), auditum.*

Dacă formele de bază sunt altele, le indicăm pe fiecare în parte. La verbele de conjugarea a II-a și a III-a, unde se întâlnesc situații felurite, dăm toate formele de bază:

*b) adăugând după un adjectiv cifra (3), notăm că el este un adjectiv cu trei terminații, în us, a, um, de declinarea I și a II-a. De exemplu: **longus** (3) înseamnă **longus**, longa, longum; adăugând după un adjectiv cifra (2), notăm că este adjectiv cu două terminații, de declinarea a III-a. De exemplu: **dulcis***

(2) înseamnă **dulcis**, dulce; adăugând după un adjectiv cifra (1) — înainte de terminația genitivului —, notăm că este adjectiv cu o singură terminație (de declinarea a III-a). De exemplu: **audax** (1), acis înseamnă **audax**, audacis;

c) notând numai cantitatea vocalelor lungi, cu semnul obișnuit (\bar{a} , e , \bar{i}), înseamnă că vocalele care nu au notată cantitatea sunt vocale scurte.

GHEORGHE GUȚU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezenta ediție revăzută a micului *Dicționar latin-român* al profesorului Gheorghe Guțu — excelent instrument de lucru, ce a garantat în mare măsură multor generații de tineri asimilarea spiritualității latine la noi — apare după succesivele ediții (1966, 1969, 1973) de la Editura Științifică. Timpul n-a alterat defel valoarea și prestigiul acestui opus exemplar. Dimpotrivă, el s-a fixat în conștiința publicului românesc ca normă a calității în domeniul limbilor clasice.

Ediția Humanitas reproduce ediția a III-a a celebrei lucrări, apărută în 1973. Controlul științific al textului de față a fost realizat, cu erudiție și competență, de doamna prof. univ. dr. Lucia Wald, căreia Editura Humanitas îi mulțumește și pe această cale. Pentru regimul cantităților de pe vocalele termenilor latinești, am consultat cu folos dicționarul *Langenscheidt Wörterbuch Lateinisch*, Erster Teil, *Lateinisch-Deutsch* al prof. Hermann Menge, apărut în 1963 la Langenscheidt KG, Berlin și München.

Am urmărit ca toate intervențiile în text să respecte spiritul și litera celor din ediția revăzută și adăugită a marelui *Dicționar latin-român*, apărut la Editura Humanitas în anul 2003.

Am renunțat la unele formulări învechite: am utilizat, de pildă (la explicarea între paranteze a unor termeni), perfectul compus în locul perfectului simplu.

Am eliminat forme ca: *ac de cap*, *burdufe*, *cameră de culcare*, *conșcolar*, *îndemnător*, *propunător*, *pantă grea*, *poezii nerușinate*, *vânjoșie*, *a vroii*, *a zgârâia*, în locul cărora am utilizat *ac de păr*, *burdufuri*, *dormitor*, *condiscipol/coleg de școală*, *cel care îndeamnă*, *inițiator*, *pantă abruptă*, *poezii licențioase*, *vitalitate/vlagă*, *a voi*, *a zgârâia* etc.

S-au adus „la același numitor“ nume de persoane, personaje, denumiri geografice etc. scrise în multe feluri, optându-se pentru grafiile originale sau apropiate de forma originală: *Aeneas* pentru *Enea*, *Caesar* pentru

Cezar, Dionysius pentru *Dionisius*, *Latium* pentru *Lațiu* și *Lațium*, *Libya/Libyca* pentru *Lybia/Lybica*, *Pompeius* pentru *Pompei* etc.

Am eliminat inerentele greșeli de literă ale ediției de bază.

Am rearanjat, unde a fost cazul, succesiunea articolelor, pentru a respecta ordinea alfabetică.

Îi mulțumim, pe această cale, doamnei Livia Micu-Ioniță de la Biblioteca Națională a României, pentru amabilitatea cu care ne-a comunicat reperele bibliografice ale edițiilor anterioare prezentului *Dicționar latin-român* al prof. Gheorghe Guțu (inclusiv cotele respectivelor titluri, așa cum figurează la BNR): *Dicționar latin-român*, Editura Științifică, București, 1966 (A I 749); *Dicționar latin-român*, ediția a II-a, Editura Științifică, București, 1969, 519 p. (A I 896); *Dicționar latin-român*, ediția a III-a, Editura Științifică, București, 1973, 624 p. (A I 1067).

Editorul

ABREVIERI

Abl.	= (cazul) ablativ	frecv.	= frecvent
abs.	= absolut	G.	= (cazul) genitiv
abstr.	= sens abstract	geogr.	= termen geografic
Ac.	= (cazul) acuzativ	gr.	= grec(esc)
act.	= (sens) activ	gram.	= gramatică, gramatical
adj.	= adjectiv	Imper.	= modul imperativ
adv.	= adverb	impers.	= impersonal
agr.	= termen agricol	impf.	= imperfect
arh.	= termen arhaic	Ind.	= indicativ
astr.	= termen astrologic	indecl.	= indeclinabil
bot.	= termen botanic	indir.	= indirect(ă)
comp.	= (gradul) comparativ	Inf.	= infinitiv
concr.	= (sens) concret	inf.	= infinitivală
conj.	= conjuncție	instr.	= instrumental
Conj.	= modul conjunctiv	interj.	= interjecție
coord.	= propoziție coordonată	interog.	= (propoziție) interogativă
în corel.	= în corelație	jur.	= termen juridic
D.	= (cazul) dativ	lit.	= termen literar
def.	= defectiv	m.	= (de genul) masculin
dem.	= demonstrativ	mar.	= termen de marină
dep.	= deponent	med.	= termen medical
dim.	= diminutiv	mil.	= termen militar
dir.	= direct(ă)	m.m.c.pf.	= mai mult ca perfect
euf.	= eufemism, eufemistic	n.	= (de genul) neutru
ex.	= (de) exemplu	neg.	= negativ
f.	= (de genul) feminin	nehot.	= (pronume) nehotărât
fig.	= (sens) figurat	N.	= (cazul) nominativ
filoz.	= termen filozofic	num.	= numeral

ord.	= ordinal	relat.	= relativ
pas.	= pasiv	ret.	= termen de retorică
peior.	= peiorativ	semidep.	= semideponent
pers.	= personal	sg.	= singular
person.	= personificare	spec.	= (sens) special
poet.	= termen poetic	subînț.	= subînțeles
pos.	= posesiv	subst.	= substantiv
pl.	= plural	superl.	= superlativ
pf.	= perf.	tehn.	= termen tehnic
p.pf.	= participiu perfect pasiv	trad.	= traducere
p.pr.	= participiu prezent	v.	= vezi
pr.	= prezent	vb.	= verb
pred.	= predicativ	vi.	= verb intransitiv
prep.	= prepoziție	V.	= (cazul) vocativ
pron.	= pronume	vt.	= verb tranzitiv
prop.	= propoziție		
p.viit.	= participiu viitor		
rel.	= termen religios		
refl.	= reflexiv		

SEMNE

- (1) = adjectiv cu o singură terminație
(2) = adjectiv cu două terminații
(3) = adjectiv cu trei terminații
(I) = verb de conjugarea I
(IV) = verb de conjugarea a IV-a
~ = (tilda) în exemplele ilustrative, înlocuiește, de regulă, cuvântul-titlu; în cazul verbelor, înlocuiește forma de infinitiv.
// = (bara oblică dublă) separă cuvinte aparținând diferitelor categorii gramaticale, dar tratate în cadrul aceluiași articol, pe considerentul derivării lor din cuvântul-bază.
= = (semnul egal) indică echivalența.
+ = (semnul plus) se citește „urmat de“.
[] = (parantezele drepte) închid indicații suplimentare despre unele neregularități gramaticale, desinențe speciale etc. privind cuvântul-titlu. De exemplu:
dea, *ae f.* [D.pl. *de deābus*] zeiță.
() = (parantezele rotunde) închid:
a) explicațiile românești (cu litere cursive) la cuvântul definit.
De exemplu: **dithyrambus**, *i m.* ditiramb (*cântec liric în onoarea unui zeu sau a unui erou*).
b) completările la definiție (cu aceleași caractere ca traducerea).
De exemplu: **dediscō**, *ere*, *dedici vt.* a uita (cele învățate)... sau **degō**, *ere vt.* a-și petrece viața (timpul, bătrânețea)...
c) variante la definiție. De exemplu:
pharetrātus (3) *adj.* cu (purtând) tolbă.
d) abrevierile și indicațiile de domeniu.

A

A (în prescurtări) **1.** = Aulus (prenume). **2. a.u.c.** = *ab Urbe condita* de la întemeierea Romei. **3. a.d.** = *ante diem* înainte de ziua de. **4.** = **absolvo** achit.

a¹ (**ah**) *interj.* ah! vai!

a², **ab**, **abs** *prep.* (cu *Abl.*) **I.** (*sens spațial*) **1. a)** (*arătând punctul de pornire al unei acțiuni, după verbe de mișcare*) de la, din: *venire a teatro* a veni de la teatru, *discedere a Gergovia* a pleca de la Gergovia, *ab Urbe proficisci* a pleca din Roma; **b)** (*originea, începutul*) de la, din: *initium capit a flumine Rhodano* începe (pornește) de la fluviul Ron; **c)** (*proveniența*) de la: *Cicero litteras a Caesare accipit* Cicero primește o scrisoare de la Caesar. **2.** (*autorul acțiunii, după verbe pasive sau intransitive*) de, de către: *laudatus est a magistro* a fost laudat de (către) profesor. **3.** (*motivul*) de, din cauza: *ferox ab re bene gesta* trufaș din cauza faptelor sale de vitejie, *inops urbs ab obsidione* oraș sărac de pe urma asediului. **4.** (*arătând partea din care se privește ceva*) dinspre, din partea, de la: *erat a septentrionibus collis* era o colină dinspre miază-

noapte, *cecidere ab Romanis ducenti equites* din partea romanilor, căzură două sute de călăreți, *a tergo* din spate, *a fronte* din față, *a laeva* de la stânga. **5.** (*arătând o determinare mai apropiată*) în privința: *firmus ab equitatu* puternic în privința cavaleriei, *laborare a re frumentaria* a suferi în privința aprovizionării cu grâu. **6.** (*felul activității*) însărcinat cu: *Narcissus ab epistulis* Narcissus (însărcinat) cu corespondența, *Pallas a rationibus* Pallas (însărcinat) cu contabilitatea. **7. a)** (*arătând depărtarea, distanța*) de, la o distanță de: *procul a patria* departe de patrie, *campus est ab oppido* circiter milia passuum *decem* câmpul se află la o distanță de vreo zece mii de pași de cetate. **b)** (*distanța într-o însiruire*) după: *heros ab Achille secundus* al doilea erou după Achille. **c)** (*separarea*) de: *Gallos ab Aquitanis Garumna flumen dividit* pe galli îi desparte de aquitani râul Garumna, *Italiam ab hostibus defendere* a apăra Italia de dușmani. **II.** (*sens temporal*) **1.** (*arătând momentul de când durează o acțiune*) de, din, de la: *a mane ad vesperum* de dimi-

neată până seara, *a puero* de copil, *a pueritia* din copilărie, *ab initio* de la început, *ab urbe condita* de la întemeierea oraşului. **2.** îndată (imediat) după: *ab hac contione legati missi sunt* îndată după această cuvântare au fost trimişi soli.

abāctus (3) *p.pf.* v. **abigō**.

abacus, *ī m.* **1.** masă de joc. **2.** bufet. **3.** tablă de calculat.

abalienātiō, *ōnis f.* înstrăinare.

abalienō (I) *vt.* a înstrăina, a îndepărta: *abalienati iure civium* îndepărtaţi de la drepturile cetăţeneşti.

abavus, *ī m.* **1.** străbunic. **2.** strămoş.

Abdēra, *ōrum n.pl.* Abdera (oraş în Thracia). // **Abdērītēs**, *ae m.* abderit, locuitor al Abderei.

abdicātiō, *ōnis f.* **1.** părăsire, renunţare: ~ *dictaturae* (G.) renunţarea la dictatură. **2.** (*jur.*) dezmoştenire.

abdicō¹ (I) *vt.* **1.** a renunţa (la o funcţie): *dictaturō se abdicat* sau *dictaturam abdicat* renunţă la dictatură. **2.** (*jur.*) a nu recunoaşte, a tăgădui: ~ *filium* a dezmoşteni un fiu.

abdicō², *ere, xī, ctum vt.* a respinge, a refuza.

abditus (3) *p.pf.* v. **abdō**. // *adj.* ascuns vederii, depărtat, secret. // (*subst.*) *abdita terrae* măruntaiele pământului, *abdita rerum* noţiuni necunoscute.

abdō, *ere, didī, ditum vt.* **1.** a îndepărta. **2.** (*refl.*) a se retrage: *se ~ in montes* a se retrage în munţi, *se to-*

tum in litteras (sau *litteris*) ~ a se afunda în literatură. **3.** a ascunde: ~ *aurum in terram* a ascunde aurul în pământ. *Iupiter ventos speluncis* (D.) *abdidit* Iupiter închise vânturile în peşteri; (*poet.*) a vârfi; *lateri abdidit ensem* vârfi sabia în coastă.

abdōmen, *inis n.* pânţec; burtă; (*fig.*) lăcomie.

abdūcō, *ere, dūxī, ductum vt.* **1.** a duce (de undeva), a lua: ~ *cohortes secum* a lua cu sine cohortele, ~ *in servitute* a duce în sclavie; (*fig.*) *abducta armenta* cirezile furate. **2.** a abate, a atrage (la rău): *abducuntur homines magnitudine pecuniae* oamenii sunt atraşi prin mari sume de bani.

abeō, *īre, iī, itum vi.* **I. 1.** a pleca, a se duce, a scăpa: *abeam an maneam?* să plec, sau să rămân? *pauci integri abeunt* puţini scapă teferi. **2.** a pleca dintr-o funcţie: *consulatū abiit* a ieşit din consulat. **3.** a se depărta, a lăsa la o parte: *abeamus a fabulis* să lăsăm poveştile. **4.** a se transforma, a trece *e in u abiit e* s-a transformat în *u*, *abit tutela ad propinquos* tutela trece asupra rudelor. **II.** a pieri, a dispărea: *abiit illud tempus* s-a dus vremea aceea.

abequitō, *āre, āvī vi.* a fugi călare.

aberrō (I) *vi.* **1.** a rătăci departe de: ~ *pecore* a rătăci departe de turmă.

2. (*fig.*) a se depărta, a se abate: ~ a *proposito* a se abate de la scop.

abhinc *adv.* de aici (încolo); de acum (înainte), acum (*numărând din momentul de față înapoi*): ~ *annos prope viginti* acum aproape douăzeci de ani.

abhorreō, *ēre, uī vt.* și *vi.* **1.** a se da înapoi cu groază, a avea aversiune față de: *omnes illum abhorrebant* toți se retrăgeau cu groază din fața lui. **2.** (*fig.*) a nu se potrivi, a fi de parte de: ~ a *nostris moribus* a nu se potrivi cu moravurile noastre.

abiciō, *ere, iēcī, iectum vt.* **I.** (*separare*) **1.** a arunca, a azvârli: ~ *tela ex vallo* a arunca săgeți din întăritură. **2.** (*fig.*) a părăsi, a renunța la: ~ *dolorem* a lăsa la o parte durerea. **II.** (*mişcare de sus în jos*) **1.** a arunca: ~ *anulum in mare* a arunca inelul în mare; (*refl.*) ~ *se ad pedes* a se arunca la picioare. **2.** a doborî: *luctor abiectus* luptător doborât (la pământ). **3.** (*fig.*) a deprima, a înjosi: *maeror mentes abicit* jalea deprimă sufletele.

abiectē *adv.* (în chip) josnic, laș.

abiectus (3) *p.pf.* v. **abiciō**. // *adj.* **1.** de jos, umil. **2.** abătut, descurajat.

abiēgnus (3) *adj.* de brad.

abiēs, *etis f.* **1.** brad. **2.** (*fig.*) obiect (corabie, lance) făcut din lemn de brad.

abigō, *ere, ēgī, āctum vt.* **1.** a alunga, a izgoni: ~ *volucres* a goni păsările.

2. a abate din drum: ~ *amnem* a abate râul; (*fig.*) ~ *pecus* a fura o turmă.

abitus, *ūs m.* plecare, ieșire.

abiūdicō (I) *vt.* **1.** a refuza, a respinge.

2. a lua (prin judecată) ceva cuiva, a cuceri: ~ *urbem a populo Romano* a lua de la poporul roman orașul.

abiungō, *ere, iūnxī, iūnctum vt.* **1.** a desjuga, a deshăma. **2.** (*fig.*) a despărți, a îndepărta.

abiūrō (I) *vt.* a tăgădui (prin jurământ fals).

ablātus (3) *p.pf.* v. **auferō**.

ablēgātiō, *ōnis f.* trimitere, expediere: ~ *iuventutis ad bellum* trimitearea la război a tineretului.

ablēgō (I) *vt.* **1.** a ține departe. **2.** a îndepărta.

ablūdō, *ere vi.* [*cu Abl.*] a nu se potrivi.

abluō, *ere, uī, ūtum vt.* **1.** a spăla, a curăța spălând. **2.** (*fig.*) a îndepărta, a face să dispară.

abnegō (I) *vt.* **1.** a refuza. **2.** a tăgădui.

abnōrmis (2) *adj.* în afară de regulă, neconform cu (norma, regula, sistemul).

abnuō, *ere, uī vt.* **1.** a face (*din cap, din ochi*) semn de negare. **2.** a refuza: ~ *pugnam* a refuza lupta, ~ *melioribus parere* a refuza să se supună celor mai buni ca ei. **3.** a respinge: ~ *pacem* a respinge pacea. **4.** a tăgădui: *abnuīt a se commissum*

esse facinus a tăgăduit că a fost comisă de el crima.

abnūtō, *āre vt.* a refuza.

aboleō, *ēre, ēvī, itum vt.* a șterge, a înlătura, a desființa.

abolēscō, *ere, ēvī vi.* a dispărea, a pieri.

abolitiō, *ōnis f.* suprimare, înlăturare, desființare.

abōminor, *ārī, ātus sum vt. dep.* **1.** a dori să nu se întâmple: *quod abominor* de care să mă ferească zeii.

2. a respinge cu groază (fiind de rău augur): *quod nos abominamur, vos optatis* ceea ce noi respingem cu groază voi doriți.

Aboriginēs, *um m.pl.* aborigeni (băștinași).

abortivus (3) *adj.* născut înainte de termen.

abortus, *ūs m.* naștere prematură.

abrādō, *ere, rāsī, rāsum vt.* **1.** a rade.

2. (*fig.*) a suprima.

abripīō, *ere, ripuī, reptum vt.* a smulge; a duce cu forța, a răpi; *se abripere* a se refugia.

abrogātiō, *ōnis f.* abrogare (a unei legi), anulare.

abrogō (I) *vt.* **1.** a abroga (o lege), a anula. **2.** (*fig.*) a retrage, a lua (cuiva) o funcție.

abrotonum, *ī n. (-us, ī m.) (bot.)* pe-liniță.

abrumpō, *ere, rūpī, ruptum vt.* **1.** a rupe (smulgând), a smulge; (*fig.*) ~ *fidem* a viola legământul de cre-

dință, ~ *fas* a încălca legea zeilor.

2. a tăia, a întrerupe: ~ *pontem post tergum* a tăia podul în spate, ~ *sermonem* a întrerupe discuția.

abruptē *adv.* brusc.

abruptum, *ī n.* prăpastie.

abruptus (3) *p.pf. v. abrumpō. // adj.*

1. prăpăstios, abrupt. **2.** (*fig.*) **a)** (*despre stil*) *abruptum sermonis* genul stil abrupt; **b)** (*despre caracter*) ~ *homo* om neînduplecat (violent).

abs v. a².

abscēdō, *ere, cessī, cessum vi.* **1.** a se retrage, a se depărta: *legiones abcesserunt* legiunile s-au retras, *abcessit somnus* somnul a pierit. **2.** a renunța la: ~ *obsidione* a renunța la asediu.

abcessus, *ūs m.* retragere, îndepărtare.

abscidō, *ere, idī, cīsum vt.* **1.** a tăia (îndepărtând), a îndepărta: ~ *ramos* a tăia ramuri. **2.** (*fig.*) a tăia (despărțind): *abscisis in duas partes exercitus* armata tăiată în două. **3.** (*fig.*) a lua, a răpi: ~ *spem* a răpi speranța.

abscindō, *ere, scidī, scissum vt.* **1.** a smulge (despicând), a sfâșia: ~ *tunicam* a sfâșia tunica. **2.** (*fig.*) a despărți: ~ *caelo terras* a despărți pământul de cer. **3.** (*poet.*) a tăia, a împiedica: ~ *reditus dulces* a împiedica dulcea revenire.

abscisus (3) *p.pf. v. abscidō. // adj.* abrupt; (*fig.*) aspru, dur.

abscondō, *ere, condī (condidī), conditum (consum) vt.* **1.** a ascunde, a face nevăzut. **2.** a acoperi: ~ *caelum umbrā* a acoperi cerul cu umbra. **3.** (*fig.*) a tăinui: ~ *fugam furto* a tăinui fuga prin vicleșug.

absēns (1), *ntis p.pr. v. absum.* // *adj.* absent.

absentia, *ae f.* absență, lipsă.

absimilis (2) *adj.* neasemănător (*numai cu negație*): *non absimili formā* cu formă întru totul asemenea.

absinthium, *ii n.* pelin.

absistō, *ere, stitī vi.* **1.** a se retrage, a se depărta: ~ *toto luco* a se retrage din toată dumbrava; (*poet.*) *ab ore scintillae absistunt* din ochi îi scapără scânteii. **2.** a renunța; a înceta, a se opri: ~ *bello (Abl.)* a renunța la război, *haud absisto petere* nu încetez să cer, *absistamus* să ne oprim!

absolūtē *adv.* desăvârșit, complet.

absolūtiō, *ōnis f.* **1.** achitare, eliberare. **2.** desăvârșire.

absolūtus (3) *p.pf. v. absolvō.* // *adj.*

1. desăvârșit, perfect. **2.** necondiționat, absolut.

absolvō, *ere, solvī, solūtum vt.* **1.** a dezlega: ~ *vinculis* a dezlega din lanțuri; (*fig.*) a elibera, a scăpa de: *populum bello absolvit* a eliberat poporul de război. **2.** a achita: ~ *caedis* a achita de crimă, ~ *crimine* a achita de acuzație. **3.** a sfârși, a desăvârși: ~ *tecta* a termina clădirea,

~ *quam paucissimis* a încheia în cât mai puține (cuvinte).

absonus (3) *adj.* **1.** (*despre sunete*) fals, discordant. **2.** (*fig.*) nepotrivit, în dezacord.

absorbeō, *ēre, uī vt.* a înghiți, a absorbi.

absque *prep. (cu Abl.)* fără.

abstēmius (3) *adj.* cumpătat; treaz (care nu a băut).

abstergeō, *ēre, tersī, tersum vt.* **1.** a șterge: ~ *lacrimas, sudorem* a șterge lacrimile, sudoarea. **2.** (*fig.*) a înlătura (ceva neplăcut): ~ *molestias* a înlătura neplăcerile.

absterreō, *ēre, terruī, territum vt.*

1. a îndepărta insuflând groază, a înpăimânta, a izgoni: ~ *hostem* a izgoni dușmanul. **2.** a abate: ~ *animos vitiiis (Abl.)* a abate sufețele de la ticăloșii, ~ *aliquem ab urbe oppugnanda* a abate pe cineva de la asedierea orașului.

abstineus, *ntis p.pr. v. abstineō.* // *adj.* **1.** cumpătat, reținut, moderat. **2.** dezinteresat: ~ *pecuniae (G.)* neinteresat de bani.

abstinerer *adv.* în mod cumpătat, reținut; dezinteresat.

abstinentia, *ae f.* **1.** abținere, rezervă, cumpătare: ~ *cibi* abținere de la mâncare, *signa abstinentiae* semne de cumpătare. **2.** cinste dezinteresată.

abstineō, *ēre, tinuī, tentum vt.* și *vi.*

1. a ține departe; a reține, a înfrâna,

a împiedica: ~ *militem praedā* a-i împiedica pe soldați să prade. **2.** a se ține departe, a se abține: *Labienuis pugnā abstinuit* Labienus n-a intervenit în luptă.

abstō, *āre vi.* a sta la o parte.

abstrahō, *ere, trāxi, tractum vt.* **1.** a smulge (trăgând); a răpi, a duce cu forța: ~ *liberos a parentibus* a-i smulge pe copii de la părinții lor; ~ *in servitute* a duce în sclavie. **2.** a separa, a despărți: ~ *aliquem suis* (D.) a separa pe cineva de ai săi. **3.** a reține, a împiedica: ~ *milites a direptione* a-i împiedica pe soldați de la jafuri.

abstrūdō, *ere, trūsi, trūsum vt.* a ascunde.

abstrūsus (3) *p.pf. v. abstrūdō. // adj.*

1. (*despre persoane*) ascuns, închis, retras, izolat: *Tiberius abstrusus erat* Tiberius era un om închis. **2.** încâlcit: *disputatio paulo abstrusior* argumentare cam prea încâlcită.

abstuli pf. v. auferō.

absum, esse, abfui vi. I. (absență)

1. a fi absent, a lipsi: ~ *domo* a nu fi acasă. **2.** a nu lua parte: ~ *a bello* a nu lua parte la război. **3.** a nu sta alături, a nu sprijini pe cineva: *Autronio abfui* n-am venit în ajutor lui Autronius. **4.** a nu exista, a lipsi: *timor abest* nu există temere. **II. (distanță, depărtare).** **1.** a fi departe, a fi la distanță: *longissime absunt* sunt la foarte mare

distanță. **2.** (*impers.*) *non multum (paulum) abest quin* nu lipsește mult (puțin) ca. **3.** a fi în afară de: *abest a culpa* e în afară de vină. **4.** a nu se potrivi, a se deosebi: ~ *a forensi consuetudine* a nu se potrivi cu uzanțele forului.

absūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum vt.*

1. a consuma, a cheltui: ~ *magnam vim frumenti* a consuma o mare cantitate de grâu. **2.** a nimici, a distruge: ~ *urbem flammis* a nimici orașul prin foc.

absurdē adv. 1. (*despre sunete*) fals; supărător. **2.** prostește.

absurdus (3) *adj. 1.* supărător (la ureche). **2.** fără sens; nepotrivit.

abundāns (1), *ntis p.pr. v. abundō.*

// adj. care se revărsa, plin, bogat.

abundantia, ae f. abundență, belșug.

abundē adv. din belșug.

abundō (I) *vi. 1.* a se revărsa: *aqua abundat* apa se revărsa. **2.** a avea din belșug: *villa abundat lacte* gospodăria are lapte din belșug. **3.** a exista din belșug: *pecunia abundat* sunt bani destui.

abūsus¹ (3) *p.pf. v. abūtor.*

abūsus², *ūs m.* folosire completă, consumare; abuz.

abūtor, ūtī, ūsus sum vi. dep. 1. a se folosi din plin: ~ *otio* a folosi din plin răgazul. **2.** (*freecv.*) a abuza: ~ *patientia nostrā* a abuza de răbdarea noastră.

ac v. atque.

Acadēmīa, *ae f.* **1.** Academia (*grădina publică-gimnaziul din apropierea Atenei, unde-și ținea lecțiile Platon*). **2.** filozofia lui Platon.

Acadēmīcus (3) *adj.* al școlii platonice. // **Acadēmīci**, *ōrum m.pl.* adepți ai filozofiei platonice.

acalanthis, *idis f.* sticlete.

acanthus, *i m.* (*bot.*) acant.

accēdō, *ere, cessi, cessum vi.* **1.** a se apropia; a ajunge până în, a intra: ~ *ad urbem* a se apropia de oraș, ~ *in urbem* a intra în oraș. **2.** a merge în contra: ~ *ad castra* a ataca tabăra. **3.** a se adresa: *senatus supplex ad Caesarem accessit* umil, Senatul i s-a adresat lui Caesar. **4.** a ajunge: *fama ad nos accessit* zvonul a ajuns până la noi, ~ *in infamiam* a ajunge de ocară. **5.** (*fig.*) a se apuca (de o treabă). **6.** a înfrunța: ~ *ad pericula* a înfrunța primejdiile. **7.** a se apropia, a ajunge să semene: *ei proxime accessit* a ajuns să-i semene foarte mult. **8.** a se alătura, a se alipi: ~ *ad consilium alicuius* a se alătura părerii cuiva. **9.** a se adăuga: *accedit ad causam novum crimen* se adaugă cauzei o nouă acuzație; (*impers.*) *accedit quod* sau *accedit ut* se adaugă că.

accelerō (I) *vt.* a grăbi, a zori: ~ *iter* a zori marșul; (*vi.*) a se grăbi: *si ~ volent, consequentur* dacă vor voi să se grăbească, vor ajunge.

accendō, *ere, cendi, cēsum vt.* a aprinde: ~ *rogum* a da foc rugului; (*fig.*) a ațâța, a înflăcăra: ~ *seditionem* a ațâța răzvrătirea, ~ *spem* a înflăcăra speranța, *accensus amore* aprins de iubire.

accēnsēō, *ēre, cēsum vt.* a număra printre.

accēnsus, *i m.* **1.** ofițer pe lângă un magistrat. **2.** (*pl.*) ostași de rezervă.

acceptiō, *ōnis f.* primire, luare în primire.

acceptō (I) *vt.* a primi.

acceptum, *i n.* venit (bănesc).

acceptus (3) *p.pf. v.* **accipiō**. // *adj.* bineprimit: binevăzut; drag, iubit: *maxime plebi* ~ foarte iubit de popor.

accessō v. **arcessō.**

accessiō, *ōnis f.* **1.** apropiere, venire; intrare. **2.** creștere, adaos: ~ *dignitatis* sporirea demnității.

accessus, *ūs m.* **1. v.** **accessiō**. **2.** acces.

accidō¹, *ere, cidi vi.* **1.** a cădea: ~ *pedes* a cădea la picioare. **2.** a ajunge (la urechile, la știința cuiva): *vox accidit ad nos* vorba ajunse la noi. **3.** a se întâmpla: *omnia contra opinionem accidunt* toate se întâmplă împotriva așteptărilor; (*impers.*) *accidit ut* se întâmplă ca, *bene (male) accidit quod* s-a întâmplat bine (rău) că.

accidō², *ere, cidi, cīsum vt.* **1.** a tăia: ~ *ornum ferro* a tăia frasinul cu fierul.

2. (*fig.*) a slei, a ruina: *post accisas Volscorum res* după ce puterea volscilor a fost sleită.

accieō, *ēre, īvī, itum vt.* a chema, a trimite după: *Aristotelem doctorem filio (D.) accivit* l-a adus pe Aristotel ca profesor pentru fiul său. // **accitus** (3) *p.pf.* venit din alte părți, importat.

accingō, *ere, cīnxi, cinctum vt.* **1.** a încinge: ~ *ensem lateri* a încinge sabia la șold. **2.** (*fig.*) a înarma, a prevedea cu: *accincta flagello* înarmată cu un bici. **3.** a fi gata de, a se apuca de: *se ~ praedae (D.)* a se apuca de prădat.

accio (IV) *v. accieō.*

accipio, *ere, cēpī, ceptum vt.* **1.** a primi. **2.** a simți, a suferi: ~ *contumeliam* a suferi o jignire. **3.** a auzi, a afla, a înțelege: *nostram nunc accipe mentem* află acum gândul nostru.

accipiter, *tris m.* uliu, șoim.

accitū [*numai Abl.*] la chemarea, la apelul.

Accius, *ī m.* Accius (*poet tragic roman*).

acclāmatio, *ōnis f.* aclamație; strigăte (de aprobare sau de dezaprobare).

acclāmō (I) *vt.* **1.** a striga (protestând sau aprobând). **2.** a proclama, a declara: ~ *eum liberatorem* a-l proclama eliberator.

acclārō, *āre, āvī vt.* a arăta clar.

acclinis (2) *adj.* **1.** rezemat, sprijinit: ~ *trunco (D.) arboris* rezemat de trunchiul unui copac. **2.** povârnit, aplecat: *accline iugum* vârful muntelui ușor povârnit; (*fig.*) *acclinis falsis (D.) animus* suflet înclinat spre minciună.

acclinō (I) *vt.* a apleca; a sprijini.

acclivis (2) *adj.* care urcă (în pantă).

acclivitas, *ātis f.* urcuș.

accola, *ae m.* care locuiește în vecinătate, vecin.

accolō, *ere, coluī, cultum vt.* a locui în preajmă: *gens quae illum locum accolit* neam care locuiește în preajma aceluia loc.

accommodatē *adv.* potrivit, conform.

accommodatio, *ōnis f.* potrivire, conformare.

accommodatus (3) *p.pf. v. accommodō.* // *adj.* potrivit, apt: *nulli ministerio* ~ care nu e bun de nici o treabă.

accommodō (I) *vt.* **1.** a aranja, a potrivi: *lateri accommodat ensem* își potrivește sabia la șold. **2.** (*fig.*) a potrivi, a adapta: ~ *orationem multitudinis auribus (D.)* a-și adapta discursul la înțelegerea mulțimii. **3.** (*refl.*) a se dedica: ~ *se ad rem publicam* a se dedica vieții publice.

accommodus (3) *adj.* potrivit: *valis accommoda fraudi* vale potrivită pentru (a întinde) o cursă.

accrēdō, *ere, didī, ditum vi.* a da crezare.

accrēscō, *ere, crēvī, crētum vi.* **1.** a crește, a se mări: *flumen subito accrevit* râul crescua deodată. **2.** a se adăuga: *veteribus negotiis (D.) nova accrescunt* vechilor treburi li se adaugă altele, noi.

accrētīō, *ōnis f.* creștere.

accubitiō, *ōnis f.* ședere (culcat) la masă.

accubō, *āre vi.* **1.** a fi culcat (lângă), a se afla: *cadus accubat horreis* vasul se află în hambar. **2.** a șede la masă: *tum accubabant* atunci ședeau la masă.

accumbō, *ere, cubuī, cubitum vi.* **1.** a se așeza, a se întinde. **2.** a se așeza la masă.

accumulō (I) *vt.* **1.** a aduna, a îngrămădi: *~ acervos pecuniae* a aduna grămezi de bani. **2.** a spori: *~ honore* a mări cinstea.

accūrātē *adv.* cu grijă, îngrijit.

accūrātiō, *ōnis f.* îngrijire.

accūrō (I) *vt.* a (se) îngriji de, a purta grijă de: *~ prandium* a se îngriji de prânz.

accurrō, *ere, curri (cucurri), cursum vi.* a alerga către: *~ Romam, ad praetorem* a alerga spre Roma, la pretor, *~ auxilio (D.) suis* a alerga în ajutor alor săi.

accursus, *ūs m.* venire în grabă.

accūsābilis (2) *adj.* care poate fi acuzat, reprobabil.

accūsātiō, *ōnis f.* acuzare.

accūsātor, *ōris m.* acuzator; delator.

accūsātōriē *adv.* cu patimă, exagerând.

accūsātōrius (3) *adj.* de acuzator.

accūsō (I) *vt.* a acuza, a învinui, a chema în judecată: *~ proditionis* a acuza de trădare, *~ pecuniis repetundis* a acuza de luare de mită.

acer¹, *eris n.* arțar.

ācer², *ācris, ācre adj.* **1.** ascuțit, pătrunzător; acru; viu, izbitor. **2.** ager; energic, aprig; harnic; (*peior*) aspru, îndârjit, înverșunat. **3.** strașnic, grozav.

acerbē *adv.* **1.** cu asprime, cu cruzime. **2.** greu.

acerbitās, *ātis f.* **1.** (*despre fructe*) acreală. **2.** (*fig.*) asprime: *~ legis* asprimea legii. **3.** amărăciune, necaz, nenorocire: *omnes acerbitates perferre* a suporta toate nenorocirile.

acerbō, *āre vt.* a amărî; a înăspri, a înrăutăți.

acerbus (3) *adj.* **1.** (*despre fructe*) acru, amar: *acerba uva* strugure acru; (*fig.*) aspru, crud, amar: *frigus acerbum* ger aspru, *acerba fortuna* soartă crudă. **2.** (*fig.*) necopt; *virgo acerba* copilă necoptă (*care încă nu e de măritat*). **3.** (*fig.*) neînduplecat, pornit.

acernus (3) *adj.* de arțar.

acerra, *ae f.* căuie de ars tămâie.